

باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه

«نگاهی بر تفاوت‌های دیدگاهی بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی»

محسن گل‌پرور* / محمد اکبری**

چکیده

این پژوهش با هدف بیان تفاوت‌های گروه‌های جمعیت‌شناختی مختلف درباره دنیای عادلانه و ناعادلانه انجام شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را زنان و مردان ۱۷ سال به بالای شهر اصفهان در سال ۱۳۸۵ تشکیل دادند. گروه نمونه پژوهش متشکل از ۱۵۰۰ نفر بود که از طریق نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای از مناطق شرق، غرب، جنوب و شمال شهر نمونه‌گیری شده‌اند. ابزار مورد استفاده در پژوهش پرسش‌نامه باور به دنیای عادلانه رابین و پیلاو می‌باشد. داده‌های حاصل از پرسش‌نامه با استفاده از تحلیل واریانس یک‌راهه، آزمون تعقیبی شفه و آزمون t گروه‌های مستقل تحلیل شد. نتایج نشان داد که در گروه‌های سنی مختلف، گروه‌های ۵۱ سال و بالاتر و ۴۱ تا ۵۰ سال در مقایسه با گروه‌های سنی پایین‌تر، دنیا را عادلانه‌تر و گروه ۲۱ تا ۳۰ سال در مقایسه با گروه ۳۱ تا ۴۰ سال و ۴۱ تا ۵۰ سال دنیا را ناعادلانه‌تر می‌پنداشتند.

کلیدواژه‌ها: باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه، سن، تحصیلات، جنسیت، شغل، وضعیت تأهل.

---

* استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان (اصفهان)

** کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان (اصفهان) دریافت: ۸۸۷/۱۱ - پذیرش: ۸۸/۱۱/۱۵

مقدمه

به رغم نظریه دنیای عادلانه، انسان‌ها نیاز دارند تا دنیای محل زندگی خود را دنیایی تصور کنند که در آن افراد آنچه که شایستگی‌اش را دارند، به دست می‌آورند.^۱ چنین باوری که دارای حمایت‌های پژوهشی در فرهنگ‌ها و ملل مختلف است،^۲ بدین معناست که دستاوردهای خوب و بدی که عاید انسان‌ها می‌شود - یعنی پاداش‌ها و تنبیه‌ها - به شکلی تصادفی توزیع نشده‌اند؛ بلکه حاصل تلاش و شایستگی افراد است. در برابر باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه،^۳ است. رایین و پیلاو^۴ در مجموعه نظریه‌پردازی‌های اولیه خود، باور به دنیای عادلانه را سازه‌ای تک‌بعدی، اما پیوستاری معرفی کردند. در یک سوی این پیوستار، باور به دنیای عادلانه و در سوی دیگر آن باور به دنیای ناعادلانه قرار دارد. با این حال، مطالعات بعدی نشان داده‌اند که باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه دو سوی یک پیوستار نیستند و باید آنها را دو پدیده مستقل از یکدیگر در نظر گرفت.^۵ به هر حال، باور به دنیای ناعادلانه، یعنی اینکه دنیایی که انسان‌ها در آن زندگی می‌کنند، دنیای مبتنی بر نظم نیست؛ بلکه بی‌نظمی به توزیع دستاوردها و نتایجی که از زندگی در دنیا عاید افراد می‌شود، تسلط دارد.^۶ گستردگی باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، زمینه جدی را برای مطالعات مربوط به پیامدهای این نوع باورها فراهم ساخته است. بنا بر پژوهش‌هایی که تا کنون در داخل و خارج از ایران انجام شده است، باور به دنیای عادلانه با افسردگی، اضطراب، تمایل به خودکشی، نارسایی کارکرد اجتماعی، رفتارهای پرخاشگرانه و خصومت و تمایل به سوءظن و بدگمانی رابطه منفی، و با سلامت عمومی و بهزیستی انسان‌ها رابطه مثبت دارد.^۷ در برابر، باور به دنیای ناعادلانه، با تمایل به خصومت و پرخاشگری و سوءظن و بدگمانی مرتبط است.^۸

به دلیل پیامدهایی که باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه برای سلامتی و بهزیستی انسان‌ها در دنیا دارد، بسیاری از پژوهش‌ها بر سیر رشدی و تحول این باورها متمرکز شده‌اند. به‌طور خلاصه، نتایج حاصل از پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که رشد و تحول باور به دنیای عادلانه (و به احتمال زیاد باور به دنیای ناعادلانه) هنگامی آغاز می‌شود که انسان‌ها از دوران کودکی خود، پی می‌برند که با به تأخیر انداختن نیازهای خود می‌توانند به منافع بلندمدت‌تر و مطلوب‌تری دست یابند. این یافته‌ها بدان معناست که شایسته بودن انسان‌ها برای آنچه از زندگی در دنیا عایدشان می‌شود، بخشی حاصل تعامل‌های آنها و بخشی حاصل پذیرش این باور است که برای دستیابی به نتایج بهتر، لازم است افراد از تمایلات زودگذر خود بگذرند. هرچه این نتیجه‌گیری که ماهیت شناختی دارد، در افراد نیرومندتر باشد، نیرو و توان بالاتری برای هدایت انسان‌ها خواهد داشت. از طرف دیگر، چنین باوری شبیه یک قرارداد شخصی بین فرد و دنیا عمل می‌کند. این قرارداد به انسان‌ها این توان را می‌دهد تا اهداف بلندمدت خود را با اطمینان دنبال کنند؛ زیرا عاقبت سرمایه‌گذاری برای آینده که مبتنی بر تلاش و شایستگی افراد است، برای آنها دستاوردهای مورد نیاز را فراهم خواهد ساخت. با گذر از دوران کودکی اولیه و بالغ‌تر شدن انسان‌ها، به تدریج تجربیات آنها زمینه‌آزایی درستی و نادرستی این باورها را فراهم خواهد ساخت. در واقع، پس از دوران کودکی و نوجوانی، بخشی از آنچه که موجب توجه افراد به درستی باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه خواهد شد، متغیرهای موقعیتی و فردی یا همان متغیرهای جمعیت‌شناختی است. آن‌گونه که خواهید دید، مطالعات انجام‌شده بر نقش متغیرهایی نظیر سن، جنسیت، نژاد، موقعیت اقتصادی و اجتماعی و امثال آن به نتایج یکدست و همسویی نینجامیده است.

در فراتحلیلی که اوکونور، موریسون، مک‌لود و اندرسون^۲ با استفاده از ۳۳ مطالعه انجام دارند، بدین نتیجه رسیدند که مردان کمی بیش از زنان به دنیای عادلانه باور دارند؛ اما مطالعه^۳ درم و استاورز^۳ تفاوتی بین زنان و مردان در باور به دنیای عادلانه نشان نداده است. در ایران، گل‌پرور و عریضی^۴ در بررسی جزئی باور به دنیای عادلانه برای زنان و مردان، به این نتیجه دست یافتند که بین زنان و مردان در مواردی تفاوت وجود دارد. در واقع، نتایج حاصل از پژوهش یادشده به این شکل است که زنان در سطح تک‌تک پرسش‌های مربوط به باور به دنیای عادلانه برای زنان و مردان، مانند اینکه زنان مطابق آنچه که شایستگی‌اش را دارند در دنیا دستاورد نصیب‌شان نمی‌شود، با مردان دارای تفاوت دیدگاه هستند. در پژوهش‌های خارج از ایران، موارد مقایسه‌ای مانند مقایسه^۵ افراد شهری و روستایی، افراد شاغل در برخی مشاغل محدود، افراد سیاه‌پوست و سفیدپوست و افراد وابسته به فرهنگ‌هایی نظیر آمریکای لاتین دیده می‌شود؛ اما از مقایسه بین گروه‌های تحصیلی، گروه‌های سنی، گروه‌های شغلی و افراد مجرد و متأهل کمتر استقبال شده است. این امر موجب شده است تا در حوزه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، درباره نقش فراگیر متغیرهای جمعیت‌شناختی مختلف خلأ دانش و اطلاعات وجود داشته باشد. بخشی از خلأ دانش در این حوزه در ایران، توسط پژوهش گل‌پرور و عریضی^۵ برطرف شده است. با این حال، به پژوهش‌های بیشتری در این حوزه نیاز است.

پژوهش گل‌پرور و عریضی^۶ بیانگر آن است که بین زنان و مردان در باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران، برحسب نمره‌های کلی حاصل از پرسش‌نامه‌های پژوهش - و نه بر اساس تک‌تک پرسش‌ها - تفاوت وجود ندارد. در مقابل، بین افراد ۱۷ تا ۲۱ سال و افراد ۴۲ سال و بالاتر، در باور به دنیای عادلانه برای خود تفاوت وجود دارد. تفاوت مزبور به این شکل است که افراد

جوان‌تر در مقایسه با افراد مسن‌تر، دنیا را مکانی عادلانه‌تر برای خود می‌بینند. افراد دارای تحصیلات راهنمایی و فوق‌دیپلم نیز در مقایسه با افراد دارای تحصیلات لیسانس، باور نیرومندتری به دنیای عادلانه دارند؛ اما افراد مجرد و متأهل با یکدیگر در باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران تفاوتی نداشته‌اند. در مقایسه گروه‌های شغلی، تنوع قابل توجهی در باور به دنیای عادلانه گزارش شده است. برای نمونه، مشاغلی که شرایط شغلی‌شان سخت و نیروبر است، در مقایسه با کسانی که از شرایط شغلی بهتری برخوردارند دنیا را ناعادلانه‌تر ارزیابی می‌کنند. همین وضعیت در مورد افرادی که دارای منزل رهن و اجاره‌ای هستند نیز دیده می‌شود.

چنان‌که شواهد اولیه ارائه‌شده از داخل ایران نشان می‌دهد، برخی از متغیرهای جمعیت‌شناختی توان بالقوه‌ای برای ایجاد تغییر یا تفاوت در حوزه باور به دنیای عادلانه دارند. متأسفانه هیچ‌گونه شواهدی که در آن باور به دنیای ناعادلانه از نظر متغیرهای جمعیت‌شناختی مقایسه شده باشد، در دسترس قرار نگرفت. به باور محققانی چون کالیک، امبروز و مک‌کون،^۷ دلایل نظری که برخی از متغیرهای جمعیت‌شناختی می‌توانند زمینه‌ساز تفاوت در دیدگاه‌های معطوف به دنیای عادلانه شوند، به تفاوت در تمایل به نفع شخصی^۸ یا سوگیری خودمدارانه^۹ بازمی‌گردد. در واقع، اینکه متغیرهایی نظیر جنسیت، سن، نژاد، شرایط شغلی، وضعیت تأهل، وضعیت مسکن و امثال آن می‌تواند جهت و ماهیت باور به دنیای عادلانه را تحت تأثیر قرار دهند، به این حقیقت بازمی‌گردد که برای هر یک از انسان‌ها که به یکی از طبقات یا زیرگروه‌های این متغیرها تعلق دارند، نفع تصویری خاصی با توجه به شرایط خاص خودشان مطرح است. آنچه در جهت این منافع باشد، به طور طبیعی افراد را به سوی باور به دنیای عادلانه و چنان‌که در جهت این منافع نباشد، به سوی باور به دنیای ناعادلانه سوق می‌دهد.^{۱۰} دومین

بعد نظری که به تبیین تفاوت در دیدگاه‌های معطوف به عدالت در بین گروه‌های متعلق به طبقات متغیرهای جمعیت‌شناختی مختلف قادر می‌باشد، تأکیدهای متمایز بر اشکال، ابعاد و اصول مختلف مطرح برای عدالت است.^۲ برای نمونه، این احتمال همواره مطرح بوده و هست که افراد به دلایل شخصی خاص، نظرشان به عدالت جلب شود. برای مثال، لونتال و لین آذر پژوهش خود پی بردند که زنان و مردان برای قاعده انصاف در حوزه عدالت ارزش متفاوتی قائل هستند. این نتیجه در پژوهش‌های داخل کشور نیز تا اندازه‌ای به دست آمده است.^۳ به هر حال، در حوزه تفاوت در دیدگاه‌های گروه‌های جمعیت‌شناختی مختلف در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه محدودیت پژوهشی و خلأ دانش وجود دارد. به معنای دیگر، کسب بینش دقیق‌تر به نقش این متغیرها، به تحقیقات بیشتری نیاز دارد. این پژوهش نیز به همین منظور انجام شده است. فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر است:

فرضیه ۱: گروه‌های سنی مختلف در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با یکدیگر تفاوت دارند.

فرضیه ۲: گروه‌های تحصیلی مختلف در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با یکدیگر تفاوت دارند.

فرضیه ۳: گروه‌های شغلی مختلف در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با یکدیگر تفاوت دارند.

فرضیه ۴: زنان و مردان در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با یکدیگر تفاوت دارند.

فرضیه ۵: افراد مجرد و متأهل در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با یکدیگر تفاوت دارند.

روش

روش پژوهش حاضر، پس‌رویدادی است که در آن باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه گروه‌های سنی، جنسی، تحصیلی، شغلی و وضعیت تأهل و مسکن با یکدیگر مقایسه شده است.

جامعه آماری پژوهش را همه زنان و مردان ۱۶ سال به بالای ساکن شهر اصفهان در مناطق شمال، جنوب، شرق و غرب تشکیل داده‌اند. برآوردها نشان می‌دهد که در این مناطق چهارگانه، بیش از یک میلیون نفر شرایط شرکت در این پژوهش را داشته‌اند.

نمونه پژوهش حاضر را ۱۵۰۰ نفر تشکیل داده‌اند که ۷۴۸ نفر از آنها مرد و ۷۵۲ نفر آنها زن بوده‌اند. این تعداد گروه نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای از سطح خیابان‌ها و کوچه‌ها، به ویژه از طریق مراجعه به درب منازل نمونه‌گیری شده‌اند. شیوه نمونه‌گیری بدین صورت بوده است که تعدادی از دانشجویان به مثابه مجریان پرسش‌نامه از مناطق مختلف شهر اصفهان انتخاب شدند و سپس تعدادی پرسش‌نامه در اختیار آنها قرار گرفت تا در منطقه مسکونی خودشان آن را اجرا کنند. از هر منزل، حداکثر سه نفر که دارای شرایط سنی ۱۶ سال به بالا بوده‌اند، برای پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه‌های پژوهش انتخاب شدند. در مجموع، از هر خیابان اصلی بین ۷۵ تا ۸۰ نفر نمونه‌گیری شدند.

ابزار پژوهش

پرسش‌نامه مورد استفاده در پژوهش، پرسش‌نامه باور به دنیای عادلانه/زآیین و پپلاور^۶ بوده است. این پرسش‌نامه ۲۰ سؤالی است و به تأیید فرنهام (۲۰۰۳)، پرکاربردترین پرسش‌نامه در حوزه سنجش باور به دنیای عادلانه است. به رغم

ادعاهای اولیه رابین و پپلاو^{۲۷} مبنی بر تک‌عاملی بودن این پرسش‌نامه، پژوهش‌های متعدد خارجی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی^{۲۸} و تحلیل عاملی تأییدی^{۲۹} نشان داده‌اند که این پرسش‌نامه دارای دو خرده‌مقیاس مستقل به‌نام‌های خرده‌مقیاس باور به دنیای عادلانه و خرده‌مقیاس باور به دنیای ناعادلانه است. آلفای کرونباخ کل پرسش‌نامه (به صورت ۲۰ سؤال) در سطح پائینی است که این خود نیز مؤید ناهمسانی پژوهش‌های مطرح برای باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه است. گل‌پرور^{۳۰} با استفاده از تحلیل عاملی سلسله‌مراتبی اکتشافی، در پایان به همان ترکیبی دست یافته است که پژوهشگران خارجی با نمونه‌های غیرایرانی به دست آورده‌اند. نتیجه این پژوهش‌ها بیانگر آن است که پرسش‌نامه رابین و پپلاو دو بعد مستقل باور به دنیای عادلانه با یازده پرسش و باور به دنیای ناعادلانه را با نه پرسش می‌سنجد. مقیاس پاسخ‌گویی این پرسش‌نامه در پرسش‌های مختلف به صورت پنج و هفت درجه‌ای (کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ برای مقیاس پنج‌درجه‌ای و کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۷ برای مقیاس هفت‌درجه‌ای) بوده است. در پژوهش حاضر نیز مقیاس پنج‌درجه‌ای برای پاسخ‌گویی استفاده شده است. شواهد مربوط به پایایی این پرسش‌نامه در پژوهش حاضر در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱: پایایی پرسش‌نامه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در پژوهش حاضر

ردیف	شاخص‌های پایایی		تعداد پرسش‌های	آلفای کرونباخ	ضریب اسپیرمن براون	ضریب کاتمن
	خرده‌مقیاس‌ها					
۱	باور به دنیای عادلانه		۱۱	۰/۷۳	۰/۶۹	۰/۶۷
۲	باور به دنیای ناعادلانه		۹	۰/۷	۰/۶۵	۰/۶۴

پرسش‌نامه باور به دنیای عادلانه رابین و پپلاو یک پرسش‌نامه خودسنجی است که به صورت خودگزارش‌دهی در حدود سه تا پنج دقیقه تکمیل می‌شود.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تحلیل آماری داده‌های حاصل از پرسش‌نامه پژوهش، از شاخص‌های توصیفی و استنباطی استفاده شد. برای مقایسه دو گروهی (جنسیت و وضعیت تأهل) از آزمون t گروه‌های مستقل و برای مقایسه بیش از دو گروه (بر حسب سن، تحصیلات، شغل) از تحلیل واریانس یک‌راهه و در صورت معناداری برای مقایسه جفتی از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. عملیات آماری مزبور با استفاده از نرم‌افزار آماری - رایانه‌ای SPSS انجام شده است.

یافته‌های پژوهش

در این بخش، یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها به تفکیک ارائه شده است.

جدول ۲: شاخص‌های توصیفی و نتایج تحلیل واریانس برای گروه‌های سنی مختلف

گروه سنی	شاخص‌های آماری	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد	ضریب F	معناداری
باور به دنیای عادلانه	تا ۲۰ سال	۲۹۰	۴۲/۲۱۷	۸/۰۵۶	۰/۴۷۳	۲/۸۸۳ (توین) ۶/۹۶۱ (آنو)	۰/۰۰۲ ۰/۰۰۰
	۲۱ تا ۳۰ سال	۶۷۶	۴۱/۸۴۹	۸/۵۸۹	۰/۳۳۰		
	۳۱ تا ۴۰ سال	۲۵۰	۴۲/۲۱۶	۹/۰۵۳	۰/۵۷۲		
	۴۱ تا ۵۰ سال	۱۸۴	۴۴/۳۲۶	۹/۸۵۷	۰/۷۲۶		
	۵۱ سال و بالاتر	۱۰۰	۴۶/۳۳۳	۱۰/۲۷۹	۱/۱۲۱		
	کل	۱۵۰۰	۴۲/۵۴۳	۸/۹۰۸	۰/۲۳۱		
	تا ۲۰ سال	۲۹۰	۳۲/۹۶۹	۶/۶۴۵	۰/۳۹۰		
۲۱ تا ۳۰ سال	۶۷۶	۳۳/۷۶۴	۶/۲۰	۰/۲۳۸			
۳۱ تا ۴۰ سال	۲۵۰	۳۲/۳۵۶	۶/۹۷۳	۰/۴۴۱			
۴۱ تا ۵۰ سال	۱۸۴	۳۲/۰۹۲	۷/۵۷۴	۰/۵۵۸			
۵۱ سال و بالاتر	۱۰۰	۳۱/۶۶۶	۶/۹۳۲	۰/۷۵۶			
کل	۱۵۰۰	۳۳/۰۴۵	۶/۶۷۶	۰/۱۷۳			

چنان‌که در جدول ۲ دیده می‌شود، میانگین باور به دنیای عادلانه در گروه ۵۱ سال و بالاتر (۴۶/۳۳۳) در بالاترین حد و پس از آن به ترتیب گروه‌های ۴۱ تا ۵۰ سال (۴۴/۳۲۶)، ۳۱ تا ۴۰ سال و تا بیست سال (۴۲/۲۱۶ و ۴۲/۲۱۷) و ۲۱ تا

۳۰ سال (۴۱/۸۴۹) قرار داشته‌اند. نتایج تحلیل واریانس انجام شده بیانگر آن است که بین باور به دنیای عادلانه گروه‌های سنی مختلف با یکدیگر تفاوت معناداری ($P < 0/01$) وجود دارد. نتایج آزمون تعقیبی شفه در جدول ۳ ارائه شده است. در باور به دنیای ناعادلانه، میانگین گروه ۲۱ تا ۳۰ سال در بالاترین حد (۳۳/۷۶۴) و به دنبال آن میانگین‌های گروه‌های سنی تا ۲۰ سال (۳۲/۹۶۹)، ۳۱ تا ۴۰ سال (۳۲/۳۵۶)، ۴۱ تا ۵۰ سال (۳۲/۰۹۲) و ۵۱ سال و بالاتر (۳۱/۶۶۶) قرار داشته است. نتایج تحلیل واریانس انجام شده درباره باور به دنیای ناعادلانه نیز بیانگر آن است که بین باور به دنیای ناعادلانه گروه‌های سنی مختلف، تفاوت معنادار وجود دارد. نتایج آزمون تعقیبی این مواد نیز در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج آزمون تعقیبی شفه در موارد معنادار در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در گروه‌های سنی مختلف

معناداری	خطای استاندارد	تفاوت میانگین	گروه مورد مقایسه	گروه اول	باورها
۰/۰۰۷	۱/۰۹۵	-۴/۱۱۶	۵۱ سال و بالاتر	تا ۲۰ سال	دنیای عادلانه
۰/۰۲۳	۰/۷۳۴	-۲/۴۷۶	۴۱ تا ۵۰ سال	۲۱ تا ۳۰ سال	
۰/۰۰۱	۱/۰۲۲	-۴/۴۸۴	۵۱ سال و بالاتر	۳۰ تا ۲۱ سال	
۰/۰۰۹	۱/۱۱۴	-۴/۱۱۷	۵۱ سال و بالاتر	۳۱ تا ۴۰ سال	
۰/۰۰۵	۰/۳۹	۱/۴۰۸	۳۱ تا ۴۰ سال	۲۱ تا ۳۰ سال	دنیای ناعادلانه
۰/۰۴۸	۰/۵۵	۱/۶۷۲	۴۱ تا ۵۰ سال	۲۱ تا ۳۰ سال	

چنان‌که در جدول ۳ دیده می‌شود، گروه ۵۱ سال و بالاتر در مقایسه با گروه‌های سنی تا ۲۰ سال، ۲۱ تا ۳۰ سال و ۳۱ تا ۴۰ سال دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری می‌باشد. گروه ۴۱ تا ۵۰ سال نیز در مقایسه با گروه ۲۱ تا ۳۰ سال دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری بوده‌اند؛ اما در باور به دنیای ناعادلانه نیز گروه ۲۱ تا ۳۰ سال نسبت به دو گروه ۳۱ تا ۴۰ سال و ۴۱ تا ۵۰ سال دارای باور به دنیای ناعادلانه نیرومندتری بوده است. در جدول ۴ شاخص‌های توصیفی و نتایج تحلیل واریانس گروه‌های تحصیلی مختلف در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه ارائه شده است.

جدول ۴: شاخص‌های توصیفی و نتایج تحلیل واریانس برای گروه‌های تحصیلی مختلف

گروه‌های آماری	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد	ضریب F	معناداری
باور به دنیای عادلانه	ابتدایی	۵۰/۱۸۹	۹/۷۳۲	۱/۵۹۹	۰/۳۰ ۰/۰۰۰	۰/۵۰۸ ۱۶/۸۷۳
	راهنمایی	۴۶/۱۰۸	۸/۸۷۹	۰/۹۷۴		
	دبیرستان تا دیپلم	۴۳/۲۳۲	۸/۷۹۹	۰/۳۶۵		
	فوق دیپلم و لیسانس	۴۱/۰۴۴	۸/۴۲۹	۰/۳۲۰		
	فوق لیسانس و بالاتر	۴۳/۲۴۱	۹/۲۰۵	۰/۹۷۶		
	کل	۴۲/۵۴۶	۸/۸۶۶	۰/۲۳۰		
باور به دنیای ناعادلانه	ابتدایی	۳۱/۸۳۷	۶/۴۷۰	۱/۰۶۳	۰/۳۷۹ ۱/۰۰۰	۱/۰۵۲ ۱۳/۳۲۷
	راهنمایی	۳۰/۰۱۲	۶/۶۱۵	۰/۷۲۶		
	دبیرستان تا دیپلم	۳۲/۰۷۲	۶/۶۷۷	۰/۲۷۷		
	فوق دیپلم و لیسانس	۳۴/۰۰۷	۶/۴۰۴	۰/۲۴۳		
	فوق لیسانس و بالاتر	۳۴/۹۱۹	۷/۲۷۲	۰/۷۷۹		
	کل	۳۳/۰۲۳	۶/۶۹۲	۰/۱۷۴		

چنان‌که در جدول ۴ دیده می‌شود، در باور به دنیای عادلانه، بالاترین میانگین به گروه دارای تحصیلات ابتدایی (۵۰/۱۸۹) و پس از آن گروه راهنمایی (۴۶/۱۰۸)، فوق لیسانس و بالاتر (۴۳/۲۴۱)، دبیرستان تا دیپلم (۴۳/۲۳۲) و فوق دیپلم و لیسانس (۴۱/۰۴۴) قرار دارند. نتایج تحلیل واریانس انجام شده بیانگر آن است که بین باور به دنیای عادلانه گروه‌های تحصیلی مختلف تفاوت معناداری ($p < 0/01$) وجود دارد. بنابراین، حداقل بین برخی گروه‌های تحصیلی در باور به دنیای عادلانه تفاوت وجود دارد که نتایج مقایسه‌ای جفتی در جدول ۵ آمده است. در باور به دنیای ناعادلانه، بالاترین میانگین به گروه فوق لیسانس و بالاتر (۳۴/۹۱۹) و پس از آن به گروه فوق دیپلم و لیسانس (۳۴/۰۰۷)، دبیرستان تا دیپلم (۳۲/۰۷۲) و راهنمایی (۳۰/۰۱۲) تعلق داشته است. نتایج تحلیل واریانس انجام شده نیز بیانگر آن است که دست‌کم بین باور به دنیای ناعادلانه برخی گروه‌های تحصیلی تفاوت معنادار ($p < 0/01$) وجود دارد که نتایج مقایسه جفتی آن را در جدول ۵ مشاهده می‌کنید.

جدول ۵: نتایج آزمون تعقیبی شفه در موارد معنادار در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در گروه‌های تحصیلی

معناداری	خطای استاندارد	تفاوت میانگین	گروه مورد مقایسه	گروه اول	باورها
۰/۰۰۰	۱/۴۷۲	۶/۹۵۶	دبیرستان تا دیپلم	ابتدایی	دنیای عادلانه
۰/۰۰۰	۱/۴۶۵	۹/۱۴۴	فوق دیپلم و لیسانس	ابتدایی	
۰/۰۰۲	۱/۷۰۴	۶/۹۴۷	فوق لیسانس و بالاتر	ابتدایی	
۰/۰۰۰	۱/۰۰۸	۵/۰۶۳	فوق دیپلم و لیسانس	راهنمایی	
۰/۰۰۱	۰/۴۸۸	۲/۱۸۷	فوق لیسانس و بالاتر	دبیرستان تا دیپلم	
۰/۰۰۰	۰/۷۶۴	-۳/۹۹۵	فوق دیپلم و لیسانس	راهنمایی	دنیای ناعادلانه
۰/۰۰۰	۱/۰۱	-۴/۹۰۷	فوق لیسانس و بالاتر	راهنمایی	
۰/۰۰۰	۰/۳۷۰	-۱/۹۳۴	فوق دیپلم و لیسانس	دبیرستان تا دیپلم	
۰/۰۰۷	۰/۷۵۶	-۲/۸۴۷	فوق لیسانس و بالاتر	دبیرستان تا دیپلم	

چنان‌که در جدول پنج دیده می‌شود، گروه تحصیلی ابتدایی درمقایسه با گروه‌های تحصیلی راهنمایی، دبیرستان تا دیپلم، فوق دیپلم و لیسانس و فوق لیسانس و بالاتر دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری هستند؛ اما گروه راهنمایی و دبیرستان تا دیپلم نیز از گروه فوق دیپلم و لیسانس و فوق لیسانس و بالاتر دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری هستند. در باور به دنیای ناعادلانه نیز گروه فوق دیپلم و لیسانس و فوق لیسانس و بالاتر نسبت به گروه راهنمایی دارای باور به دنیای ناعادلانه نیرومندتری بوده‌اند. همچنین گروه‌های فوق دیپلم و لیسانس و فوق لیسانس و بالاتر از گروه دبیرستان تا دیپلم نیز دارای باور به دنیای ناعادلانه نیرومندتری بوده‌اند. در جدول شش شاخص‌های توصیفی و نتایج تحلیل واریانس گروه‌های شغلی مختلف ارائه شده است.

جدول ۶: شاخص‌های توصیفی و نتایج تحلیل واریانس گروه‌های شغلی مختلف

معناداری	ضریب F	خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	شاخص‌های آماری	باور به دنیای عادلانه	
						گروه‌های شغلی		
۰/۰۰۰	۳/۱۶۸	۱/۲۸۱	۰/۴۹۲	۸/۸۵۴	۴۲/۱۷۶	۳۲۳	کارمند و فرهنگی	باور به دنیای عادلانه
						۱۰۱	کارگر و کشاورز	
						۲۳۳	خانه‌دار	
						۲۹۱	دانشجو و محصل	
						۴۲۳	آزاد	
						۱۲۹	پزشک، دندانپزشک و استاد دانشگاه	
						۱۵۰۰	کل	

۰/۸۸۳	۰/۴۹۲ (پوی)	۰/۳۹۱	۷/۰۲۹	۳۳/۵۲	۳۲۳	کارمند و فرهنگی	باور به دنیای ناعادلانه
		۰/۹۴۶	۶/۷۵۹	۳۳/۵۰	۱۰۱	کارگر و کشاورز	
۰/۴۲۶	۶/۵۱	۳۱/۶۹	۲۳۳	خانه‌دار			
۰/۳۸۸	۶/۶۲	۳۱/۵۹	۲۹۱	دانشجو و محصل			
۰/۳۱۲	۶/۴۳	۳۴/۱۶	۴۲۳	آزاد			
۰/۷۱۲	۶/۹۱	۳۳/۵۱	۱۲۹	پزشک، دندانپزشک و استاد دانشگاه			
۰/۱۷۹	۶/۷۴	۳۳/۰۱	۱۵۰۰	کل			
۰/۰۰۰	۷/۵۲۴ (آبوی)						

چنان‌که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، در باور به دنیای عادلانه، بالاترین میانگین به گروه دانشجوی و محصل (۴۴/۰۱۳) اختصاص دارد و پس از آن، گروه شغلی خانه‌دار (۴۳/۲۰۶)، پزشک، دندانپزشک و استاد دانشگاه (۴۳/۱۸)، کارمند و فرهنگی (۴۲/۱۷۶)، آزاد (۴۱/۷۰) و کارگر و کشاورز (۴۰/۸۰۳) قرار داشته‌اند. نتایج تحلیل واریانس انجام شده نیز نشان می‌دهد که دست‌کم بین باور به دنیای عادلانه برخی گروه‌های شغلی تفاوت معنادار ($p < ۰/۰۱$) وجود دارد. نتایج مقایسه‌های جفتی انجام شده در جدول ۷ آمده است. در باور به دنیای ناعادلانه بیشترین میانگین به گروه شغلی آزاد (۳۴/۱۶) اختصاص دارد و به دنبال آن گروه کارمند و فرهنگی (۳۳/۵۲)، پزشک، دندانپزشک و استاد دانشگاه (۳۳/۵۱)، کارگر و کشاورز (۳۳/۵۰)، خانه‌دار (۳۱/۶۹) و دانشجو و محصل (۳۱/۵۹) قرار داشته‌اند. نتایج تحلیل واریانس نیز بیانگر آن است که لااقل بین باور به دنیای ناعادلانه برخی گروه‌های شغلی مختلف تفاوت معناداری ($p < ۰/۰۱$) وجود دارد. نتایج مقایسه جفتی این موارد نیز در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷: نتایج آزمون تعقیبی شفه در موارد معنادار در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در گروه‌های شغلی

معناداری	خطای استاندارد	تفاوت میانگین	گروه مورد مقایسه	گروه اول	باورها
۰/۰۴۲	۰/۶۷۹	۲/۳۱۱	آزاد	دانشجو و محصل	دنیای عادلانه
۰/۰۲۵	۰/۵۳۸	۱/۹۳۵	دانشجو و محصل	کارمند و فرهنگی	دنیای ناعادلانه
۰/۰۰۱	۰/۵۴۴	-۲/۴۶۵	آزاد	خانه‌دار	
۰/۰۰۰	۰/۵۰۷	-۲/۵۷۴	آزاد	دانشجو و محصل	

چنان‌که در جدول هفت دیده می‌شود، باور به دنیای عادلانه گروه شغلی دانشجو و محصل درمقایسه با گروه شغلی آزاد نیرومندتر بوده است؛ اما در باور به دنیای ناعادلانه، گروه کارمند و فرهنگی نسبت به گروه دانشجو و محصل دارای باور نیرومندتری بوده‌اند. گروه شغلی آزاد نیز نسبت به گروه‌های شغلی خانه‌دار و دانشجو و محصل باور به دنیای ناعادلانه نیرومندتری داشته‌اند. در جدول هشت شاخص‌های توصیفی گروه نمونه مردان و زنان همراه با آزمون t ارائه شده است.

جدول ۸: شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون t برای زنان و مردان

تفاوت میانگین	نتایج آزمون t			نتایج آزمون لوین		انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	شاخص‌های آماری / جنسیت	تفاوت
	میانگین	درجه آزادی	مقدار t	مقدار t	آمار لوین					
۰/۹۰۷	۰/۰۴۹	۱۴۹۸	۱/۹۶۸	۰/۶۶۹	۰/۱۸۳	۸/۸۳۸	۴۳/۰۲۵	۷۴۸	مرد	دنیای عادلانه
										۸/۹۲۶
۰/۳۳۰	۰/۳۴۱	۱۴۹۸	۰/۹۵۳	۰/۵۴۵	۰/۳۶۷	۶/۶۵۴	۳۳/۱۸۶	۷۴۸	مرد	دنیای ناعادلانه
										۶/۷۰۲

چنان‌که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، گروه نمونه مردان در باور به دنیای عادلانه دارای میانگین ۴۳/۰۲۵ و زنان دارای میانگین ۴۲/۱۱۸ بوده‌اند. نتایج آزمون t نیز بیانگر آن است که مردان درمقایسه با زنان دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری هستند؛ اما در باور به دنیای ناعادلانه میانگین زنان (۳۲/۸۵۶) و مردان (۳۳/۱۸۶) به یکدیگر نزدیک و با هم تفاوت معنادار ($P > ۰/۰۵$) نداشته است. در جدول ۹ شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون t گروه‌های وضعیت تأهل ارائه شده است.

جدول ۹: شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون t برای گروه‌های وضعیت تأهل

تفاوت میانگین	نتایج آزمون t			نتایج آزمون لوین		انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	شاخص‌های آماری / وضعیت تأهل	تفاوت
	میانگین	درجه آزادی	مقدار t	مقدار t	آمار لوین					
-۱/۶۹۰	۰/۰۰۰	۱۴۹۸	-۳/۶۲۲	۰/۱۳۳	۲/۲۶۵	۸/۴۹۵	۴۱/۶۳۵	۷۰۰	مجرد	دنیای عادلانه
										۹/۱۵۵
۰/۷۵۵	۰/۰۳۲	۱۴۹۸	۲/۱۴۴	۰/۲۵۳	۱/۳۰۹	۶/۵۴۳	۳۳/۳۹۴	۷۰۰	مجرد	دنیای ناعادلانه
										۶/۸۰

چنان‌که در جدول ۹ دیده می‌شود، گروه متأهل در باور به دنیای عادلانه دارای میانگین بالاتری (۴۳/۳۲۶ به ۴۱/۶۳۵ برای افراد مجرد) هستند و این تفاوت معنادار ($P < 0/01$) است. بدین معنا که افراد متأهل درمقایسه با افراد مجرد دنیا را مکانی عادلانه تلقی می‌کنند؛ اما در باور به دنیای ناعادلانه، گروه مجرد میانگین بالاتری (۳۳/۳۹۴ به ۳۲/۶۳۸ برای افراد متأهل) نسبت به افراد متأهل داشتند و این تفاوت معنادار ($P < 0/05$) است. بنابراین، افراد مجرد درمقایسه با افراد متأهل، دنیا را مکانی ناعادلانه‌تر تلقی می‌کنند.

گفتنی است باور به دنیای عادلانه گروه‌های دارای وضعیت مسکن متفاوت نیز مقایسه شد؛ اما از آنجاکه در هیچ یک از ابعاد باور به دنیای عادلانه، و ناعادلانه تفاوت معناداری مشاهده نشد و از طرف دیگر ارائه نتایج موجب طولانی شدن مقاله می‌گشت، از ارائه نتایج مربوط به این حوزه خودداری شده است.

نتیجه‌گیری

شواهد حاصل از این پژوهش، تفاوت‌هایی را در حوزه تفاوت در نیرومندی باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه بین طبقات گروه‌های سنی، تحصیلی، شغلی، زنان و مردان و افراد مجرد و متأهل نشان داد. شواهد پژوهشی در داخل و خارج از کشور درباره تفاوت در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در بین گروه‌های جمعیت‌شناختی مختلف، نتایج یکسان و باثباتی به همراه نداشته‌اند. البته پژوهش‌های خارجی و داخلی در این حوزه، درمقایسه با دیگر حوزه‌ها از لحاظ تعداد محدود بوده است. به همین دلیل، بررسی‌هایی از نوع پژوهش حاضر برای روشن‌تر شدن نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه ضروری به نظر رسید. به‌هرحال در بین گروه‌های سنی مختلف، گروه‌های سنی بالاتر (۴۱ تا ۵۰ سال و ۵۱ سال و بالاتر) نسبت به گروه‌های سنی

پایین‌تر (۱۷ تا ۴۰ سال در قالب سه گروه سنی) دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری بودند. نتایج حاصل از این پژوهش، با یافته‌های گزارش شده توسط گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۷) مبنی بر اینکه گروه تا ۲۱ سال نسبت به گروه سنی ۴۲ سال و بالاتر دارای باور به دنیای عادلانه برای خود بالاتری بوده‌اند، ناهمسو است. این ناهمسوئی بیشتر از آنجایی ناشی می‌شود که سنجش باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، آن‌گونه که در گویه‌های مطرح در پرسش‌نامه رابین و پپلاو (۱۹۷۳ و ۱۹۷۵) مشخص است، برای شخص ماهیت اختصاصی ندارد؛ بلکه جنبه عمومی‌تر و تعمیم‌یافته‌تری دارد. در واقع، گروه‌های ۴۱ سال به بالا شرایط عمومی دنیا را نه به صرف شخص آنها، نسبت به گروه‌های جوان‌تر عادلانه‌تر ارزیابی کرده‌اند. این ارزیابی به احتمال زیاد از مجموع تجارب و گسترش دیدگاه‌های گروه‌های مسن‌تر نسبت به گروه‌های جوان‌تر نشئت می‌گیرد. به عبارت دیگر، گروه‌های ۴۱ سال و بالاتر، با گذر ایام به تدریج تمایل بیشتری به ارزیابی وقایع و رخدادها از جوانب مختلف می‌کنند و بر اثر این توجه چندجانبه و تجارب خرد و کلان متفاوت، به احتمال زیاد به این نتیجه‌گیری می‌رسند که بسیاری از وقایع و اتفاقات حاصل ویژگی‌ها و رفتارهای خود آنهاست. همین امر، زمینه داورى معطوف به رعایت عدل و انصاف را در آنها بالا می‌برد.

در بین گروه‌های تحصیلی مختلف نیز افراد دارای تحصیلات پایین‌تر درمقایسه با گروه‌های تحصیلی بالاتر باور به دنیای عادلانه نیرومندتری داشتند. بدین معنا که دیگر افراد دارای تحصیلات پایین‌تر، دنیا را کمتر ناعادلانه ارزیابی کرده‌اند. یافته‌های این بخش از پژوهش حاضر با یافته‌های گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۷) مبنی بر اینکه گروه تحصیلی لیسانس نسبت به گروه تحصیلی راهنمایی و فوق‌دیپلم دارای باور به دنیای عادلانه برای خود پایین‌تری هستند، همسوئی دارد. تحصیلات از لحاظ نظری تا اندازه‌ای می‌تواند انتظارآفرین باشد؛ یعنی افراد

با گذر از رتبه‌های تحصیلی پایه و با پشت سر گذاشتن رتبه‌های تحصیلی عالی، به علت گسترش دامنه اطلاعات و تا اندازه‌ای مهارت‌ها و توانایی‌هایشان، انتظار دستیابی به نتایجی بهتر از آنچه را که پیش از تحصیلات عالی داشته‌اند، پیدا می‌کنند. چنان‌که این انتظار برآورده نشود، به احتمال زیاد افراد به سمت تلقی کردن دنیا به منزله مکان ناعادلانه سوق داده می‌شوند. به هر حال شواهد حاصل از این پژوهش، گروه‌های تحصیلی بالاتر بر این باور بوده‌اند که دنیایی که در آن زندگی می‌کنند، چندان عادلانه نیست.

در گروه‌های شغلی، گروه‌های محصل و دانشجو به طور جدی نسبت به گروه شغلی آزاد، و گروه کارمند و فرهنگی نیز نسبت به گروه محصل و دانشجو، دارای باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه نیرومندتری بوده‌اند. همچنین گروه شغلی خانه‌دار در مقایسه با گروه شغلی آزاد، باور به دنیای ناعادلانه ضعیف‌تری داشته‌اند. در پژوهش گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۷) گروه‌های شغلی کارگر و راننده از گروه‌های شغلی دانشجو و محصل و کارمند و فرهنگی و حتی آزاد باور به دنیای عادلانه ضعیف‌تری داشته‌اند. بر همین اساس، یافته‌های این پژوهش با یافته‌های پژوهش یادشده تا اندازه‌ای همسوست. به‌طور کلی، شغل و شرایط شغلی افراد از چند مسیر قادر به تأثیر بر باور به دنیای عادلانه برای افراد است. نکته اصلی تناسب بین دشواری شرایط شغل با دستاوردهای حاصل از آن (اعم از مادی و معنوی) است. هر چه این تناسب بیشتر باشد، تمایل افراد به تلقی شرایط دنیا به مثابه مکانی سرشار از عدالت بالا می‌رود. اینکه در دوره زمانی پژوهش حاضر، گروه شغلی آزاد و کارمند و فرهنگی نسبت به گروه شغلی محصل و دانشجو دنیا را کمتر عادلانه و حتی ناعادلانه ارزیابی کرده‌اند، به احتمال زیاد به تناسب نداشتن شرایط شغل و عایدات آنها با تلاش و تجربه لازم برای این مشاغل مربوط می‌شود. البته این تبیین به احتمال زیاد به مقاطع یا دوره‌های زمانی

خاص مربوط می‌شود. به هر حال، هرچه دشواری و سختی کار برای افراد مسئله‌آفرین شود و به دنبال آن دستاوردها نیز رضایت‌بخش نباشند، شغل افراد به خوبی می‌تواند بر باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در افراد تأثیر بگذارد.

در مقایسه گروه زنان و مردان نیز مشخص شد که مردان تا اندازه‌ای نسبت به زنان دارای باور به دنیای عادلانه نیرومندتری هستند. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های پژوهش گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۵)، اوکونور و همکاران (۱۹۹۶) همسوست؛ اما با یافته‌های درم و استاورز (۱۹۹۸) و گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۷) همسو نیست. شواهد مربوط به تفاوت در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در بین زنان و مردان، یکی از چالش‌انگیزترین یافته‌های پژوهشی به‌شمار می‌آید. تفاوت موجود در پژوهش حاضر، در حد ضعیفی است؛ افزون‌بر اینکه در باور به دنیای عادلانه در قالب امتیازهای کلی بین زنان و مردان، به احتمال زیاد تفاوت وجود ندارد و اگر هم وجود داشته باشد، در حد ضعیفی است. به هر حال، پژوهشگران پژوهش حاضر همسو با محققانی چون بروکنر و آدسیت (۱۹۸۶)، لونتال و لین (۱۹۷۰) و گل‌پرور (۱۳۸۵) بر این باورند که در سطح جزئی و بر مبنای دلایل متفاوت، بین زنان و مردان از نظر چرایی توجه به عدالت تفاوت‌هایی وجود دارد. بخشی از این چرایی، گاهی در برخی پژوهش‌ها موجب تفاوت در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه بین زنان و مردان می‌شود.

در آخرین بخش از یافته‌های پژوهش مشخص شد که افراد مجرد در مقایسه با افراد متأهل دنیا را مکانی ناعادلانه‌تر تلقی کرده‌اند. گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۷) با استفاده از ابزاری متفاوت از ابزار پژوهش حاضر که باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران را (نه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه عمومی را) بین افراد مجرد و متأهل می‌سنجد، تفاوتی به دست نیاوردند. تلقی دنیا به منزله مکانی ناعادلانه (یا دارای عدالت کمتر) از طرف افراد مجرد، ممکن است از دیدگاه‌های کمتر

محافظه‌کارانه و گرایش به کمال‌گرایی بیشتر آنها نشئت بگیرد؛ زیرا نسبت قابل توجهی از افراد مجرد، به احتمال زیاد از افراد متأهل دارای سنین پایین‌تری هستند. در واقع، بیشتر افراد مجرد در پژوهش حاضر یا در سنین نوجوانی و یا جوانی بوده‌اند. به‌هرحال، با گسترش تعداد پژوهش‌های معطوف به نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی در باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، برای نتیجه‌گیری دقیق‌تر محققان علاقه‌مند باید یافته‌های این پژوهش‌ها را از طریق فراتحلیل بررسی کنند. البته باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در پژوهش حاضر به‌صورت عمومی و نه بر مبنای شخص خود یا دیگران اندازه‌گیری شده است. ازاین‌روی، باید در تفسیر نتایج احتیاط شود. همچنین تفسیرهای معطوف به چرایی تفاوت بین گروه‌های جمعیت‌شناختی مختلف، جنبه نسبی (و نه مطلق) دارد که باید به آن توجه شود.

پی‌نوشت‌ها .....

۱ Just world theory

۲ Lerner, M.J., Miller, D.T, Just world research and the attribution process: looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030-1051.

۳. محسن گل‌پرور، و دیگران، «رابطه بین باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با پرخاشگری»، *روانشناسان ایرانی*، ش ۱۸، ص ۱۲۷-۱۳۶.

۴ Belief in on unjust world.

۵ Rubin, Z., & Peplau, A, Who believes in a just world? *Journal of Social Issues*, 31, 65-89.

۶ Construct

۷ Dalbert, C & Oders, A just and an unjust world: structure and validity of different world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 30, 561-577.

۸ Furnham, A., & Procter, E, Belief in a just world: review and critique of the individual difference literature. *British Journal of Social Psychology*, 28, 365-384.

۹. ایلناز سجادیان و محسن گل‌پرور، «روابط ساده و چندگانه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با وضعیت روانی افراد»، *روانشناسی معاصر*، ش ۱(۳)، ص ۴۲-۳۳.

۱۰. گل‌پرور، محسن و عریضی، حمیدرضا، «مقایسه باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران بر مبنای متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات، شغل و وضعیت مسکن» *پژوهش‌نامه تربیتی*، ش ۱۶، ص ۱۵۸-۱۲۹.

۱۱ Wafer, C, Investment in long-term goals and commitment to just means drive the need to believe in a just world. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1059-1073. / Christopher, A.M., & Others, Protestant ethic ideology: its multifaceted relationships with just world beliefs, social dominance orientation, and right-wing authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 45, 473-477.

۱۲ Connor, W & Others, A meta-analytic review of the relationship between gender and belief in a just world. *Journal of Social Behavior and Personality*, 11. P.141-148.

۱۳ Durm, M., & Stowers, D, Just world beliefs and irrational beliefs: a sex difference? *Psychological Reports*, 83, 328-330.

۱۴ محسن گل‌پرور، «تفاوت زنان و مردان در ارتباطات جهت‌گیری ارزشی شخصی و علاقه‌مندی به پول با باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه»، *علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان*، ش ۵، ص ۶۲-۴۵.

۱۵ محسن گل‌پرور، و حمید رضا عریضی، «مقایسه باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران بر مبنای متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات، شغل و وضعیت مسکن» *پژوهش‌نامه تربیتی*، ش ۱۶، ۱۵۸-۱۲۹.

۱۶ همان.

۱۷ Kulik, C.T., Ling & Others, Understanding gender differences in distributive and procedural justice. *Social Justice Research*, 9, 351-369.

۱۸ Self-interest

۱۹ Egocentric bias

۲Furnham, A, Belief in a just world: Research progress over the past decade. *Personality and Individual Differences*, 34, 795-817.

۲۱ گل‌پرور، محسن، «تفاوت زنان و مردان در ارتباطات جهت‌گیری ارزشی شخصی و علاقه‌مندی به پول با باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه»، *علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان*، ش ۵، ص ۶۲-۴۵.

۲۲Brockner, J., & Adsit, L, The moderating impact of sex on the equity satisfaction relationship: A field study. *Journal of Applied Psychology*, 71, 1986, P.585-590.

۲۳Leventhal, G.S., & Lane, D.W, Sex, age, and equity behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15, 312-316.

۲۴ گل‌پرور، محسن، «تفاوت زنان و مردان در ارتباطات جهت‌گیری ارزشی شخصی و علاقه‌مندی به پول با باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه»، *علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان*، ش ۵، ص ۶۲-۴۵.

۲Just world beliefs questionnaire

۲Rubin, Z., & Peplau, A, Who believes in a just world? *Journal of Social Issues*, 31, P.65-۸۹.

۲Rubin, Z., & Peplau, A, Belief in a just world and reactions to another's lot. *Journal of Social Issues*, 22, P.73-93.

۲Exploratory factor analysis

۲Confirmatory factor analysis

۳۰ گل‌پرور، محسن، «ساختار عاملی پرسش‌نامه رابین و پپلاو: تمایزی بر باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه». مقاله در مرحله چاپ در فصلنامه *روانشناسی و دین*.

۳۱Loo, R, Belief in a just world: support for independent just world and unjust world dimensions. *Personality and Individual Differences*, 33, 703-711 / Furnham, A., & Procter, E, Belief in a just world: review and critique of the individual difference literature. *British Journal of Social Psychology*, 28, 365-384.

منابع

- سجادیان، ایلناز و گل‌پرور، محسن. «روابط ساده و چندگانه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با وضعیت روانی افراد». *روان‌شناسی معاصر*، ش ۱(۳)، ۱۳۸۷، ص ۴۲-۳۳.
- گل‌پرور، محسن. «تفاوت زنان و مردان در ارتباطات جهت‌گیری ارزشی شخصی و علاقه‌مندی به پول با باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه». *علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان*، ش ۵، اسفند، ۱۳۸۵، ص ۶۲-۴۵.
- گل‌پرور، محسن. «ساختار عاملی پرسش‌نامه رابین و پیلاو: تمایزی بر باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه»، مقاله در مرحله چاپ در فصلنامه *روان‌شناسی و دین*، ۱۳۸۸.
- گل‌پرور، محسن، و دیگران. «رابطه بین باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با پرخاشگری». *روان‌شناسان ایرانی*، ش ۱۸، زمستان، ۱۳۸۷، ۱۳۶-۱۲۷.
- گل‌پرور، محسن و جوادی، سارا. «الگوی ارتباطی بین باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران با شاخص‌های بهداشت روانی: الگوی معادلات ساختاری». *اصول بهداشت روانی*، ش ۸، تیر، ۱۳۸۶، ۱۲۲-۱۰۹.
- گل‌پرور، محسن و عریضی، حمیدرضا. «مقایسه نگرش زنان و مردان اصفهانی نسبت به دنیای عادلانه برای زنان و مردان». *پژوهش زنان*، ش ۱۶، زمستان، ۱۳۸۵، ص ۹۵-۱۱۴.
- گل‌پرور، محسن و عریضی، حمیدرضا. «مقایسه باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران بر مبنای متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات، شغل و وضعیت مسکن». *پژوهش‌نامه تربیتی*، ش ۱۶، پاییز، ۱۳۸۷، ص ۱۵۸-۱۲۹.
- گل‌پرور، محسن و دیگران. «رابطه باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران با سلامت عمومی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار». *دانش و پژوهش در روان‌شناسی*، ش ۹(۳۲)، بهار، ۱۳۸۶، ۶۸-۳۹.
- Brockner, J., & Adsit, L, The moderating impact of sex on the equity satisfaction relationship: A field study. *Journal of Applied Psychology*, 71, 1986, P.585-590.
- Callan, M.J, & Others, Foregoing the labor for the fruits: The effect of just world threat on the desire for immediate monetary rewards. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 2009, P.246-249.
- Christopher, A.M, Protestant ethic ideology: its multifaceted relationships with just world beliefs, social dominance orientation, and right-wing authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 45, 2008, P.473-477.
- Dalbert, C, A just and an unjust world: structure and validity of different world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 30, 2001, P.561-577.
- Durm, M., & Stowers, D, Just world beliefs and irrational beliefs: a sex difference? *Psychological Reports*, 83, 1998, P.328-330.
- Furnham, A, Belief in a just world: Research progress over the past decade. *Personality and Individual Differences*, 34, 2003, P.795-817.
- Furnham, A., & Procter, E, Belief in a just world: review and critique of the individual difference literature. *British Journal of Social Psychology*, 28, 1989, P.365-384.

- Hafer, C, Investment in long-term goals and commitment to just means drive the need to believe in a just world. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 2000, P.1059-1073.
- Kulik, C.T., & Others, Understanding gender differences in distributive and procedural justice. *Social Justice Research*, 9, 1996, P.351-369.
- Lerner, M.J, The justice motive: some hypotheses as to it origins and forms. *Journal of Personality*, 45, 1977, P.1-32.
- Lerner, M.J., Miller, D.T, Just world research and the attribution process: looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1989, P.1030-1051.
- Leventhal, G.S., & Lane, D.W, Sex, age, and equity behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 15, 1970, P.312-316.
- Long, G.T., & Lerner, M.J, Deserving the personal contract, and altruistic behavior by children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29, 1974, P.551-556.
- Loo, R, Belief in a just world: support for independent just world and unjust world dimensions. *Personality and Individual Differences*, 33, 2002, P.703-711.
- O'Connor, W., Morrison, T., McLead, L., & Aderson, D, A meta-analytic review of the relationship between gender and belief in a just world. *Journal of Social Behavior and Personality*, 11, 1996, P.141-148.
- Rubin, Z., & Peplau, A, Belief in a just world and reactions to another's lot. *Journal of Social Issues*, 22, 1973, P.73-93.
- Rubin, Z., & Peplau, A, Who believes in a just world? *Journal of Social Issues*, 31, 1975, P.65-89.